

PRZEMYSŁAW PŁOSKONKA,^a KATARZYNA JUROJĆ^b

Wybrane uwarunkowania uprawiania pieszej turystyki górskiej w ramach koncepcji Korony Gór Polski

Streszczenie. Celem badania była identyfikacja czynników determinujących uprawianie pieszej turystyki górskiej wśród osób dążących do zdobycia Korony Gór Polski oraz ocena stopnia, w jakim cechy demograficzne wiążą się z podejmowaną aktywnością. Analizie poddano czynniki inicjacji, dyspozycje motywacyjne, bariery uczestnictwa, poziom uczestnictwa i sposób organizacji wyjazdów. Dane dotyczące 1978 respondentów zostały zebrane za pomocą ankiety internetowej udostępnionej w mediach społecznościowych w okresie od stycznia do marca 2024 roku. Do analizy statystycznej wykorzystano m.in. testy Manna-Whitneya i korelacje Spearmana. Wyniki wskazują, że respondenci zwykle odwiedzają góry sporadycznie (1–2 razy w roku), najczęściej w weekendy, w nieformalnych grupach rodzinnych lub towarzyskich. Głównymi źródłami inicjującymi zainteresowanie turystyką górską są rówieśnicy i rodzice, podczas gdy edukacja szkolna odgrywa rolę marginalną. Wśród dyspozycji motywacyjnych przeważa funkcja katartyczna i poznawcza, z wyraźnym zróżnicowaniem między płciami: kobiety częściej poszukują wyciszenia, natomiast mężczyźni — relacji społecznych. Jeśli chodzi o bariery dla aktywności, brak czasu stanowi większą przeszkodę niż ograniczenia finansowe. Stwierdzono, że obecność motywacji zewnętrznej (ambicjonalnej, społecznej) wiąże się ze zwiększonym postrzeganiem barier organizacyjnych, natomiast motywacja wewnętrzna (poznawcza, emocjonalna) sprzyja skutecznemu przełamywaniu barier osobistych.

Słowa kluczowe: turystyka górską piesza, uwarunkowania, Korona Gór Polski

Article history. Submitted 2025-05-15. Accepted 2026-02-01. Published 2026-02-23.

^a Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie, <https://orcid.org/0000-0003-0178-1606>, przemyslaw.ploskonka@awf.edu.pl

^b Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, katarzyna.jurojc@pttk.pl

1. Wstęp

Tereny górskie dzięki unikalnym walorom przyrodniczym, kulturowym i krajobrazowym dają szerokie możliwości podejmowania zróżnicowanych form aktywności ruchowych. Tym samym stają się atrakcyjnym miejscem do uprawiania turystyki, sam zaś rozwój turystyki górskiej na obszarze dzisiejszej Polski trwa już nieprzerwanie od ponad dwóch stuleci. Za jedną z najchętniej wybieranych form turystyki górskiej w Polsce tradycyjnie uznaje się turystykę pieszą (Grobelny i in., 2010, s. 321; Fąk i Jarecka, 2014, s. 167; Mokras-Grabowska, 2016, s. 73; Zarzycki i Gruszka, 2021, s. 71). Wynika to z dużej jej dostępności (wolna od jakichkolwiek wymogów prawnych lub formalnych), braku konieczności posługiwania się drogim i skomplikowanym ekwipunkiem, a także licznych korzyści zdrowotnych (Zawadka i Wiśniewska, 2023, s. 140). Podejmowaniu tej aktywności sprzyja również dobrze rozbudowana infrastruktura turystyczna, w tym gęsta sieć znakowanych szlaków prowadząca przez najatrakcyjniejsze pasma górskie oraz liczne i równomiernie rozmieszczone schroniska górskie (Umiastowska i Kisiel, 2019, s. 61). Nie należy jednak zapominać, że turystyka górską pieszą jest mimo wszystko wymagającą aktywnością. Wiąże się to przede wszystkim ze specyfiką i techniką poruszania się po szlakach zlokalizowanych na terenach o znacznej wysokości względnej i bardzo urozmaiconej rzeźbie, w często zmiennych i trudnych do przewidzenia warunkach pogodowych (Zawadka i Wiśniewska, 2023, s. 143).

Zainicjowany w 1997 roku przez Marka Więckowskiego i Wojciecha Lewandowskiego projekt Korony Gór Polski (KGP) stał się jednym z najciekawszych przedsięwzięć przełomu XX i XXI wieku mających wpływ na popularyzację turystyki górskiej pieszej w Polsce. Ustanowiona lista 28 szczytów, reprezentujących najważniejsze pasma górskie, miała na celu zachęcenie do poznawania mało popularnych regionów górskich na terenie Polski, popularyzację turystyki górskiej pieszej oraz zasad bezpiecznego jej uprawiania. Dobór szczytów oparto na kryteriach wysokości, dostępności (w chwili ustanawiania na szczyt prowadził znakowany szlak pieszy) i atrakcyjności krajoznawczej (Lewandowski i Więckowski, 1998, s. 10). Należy odnotować, że w momencie wyznaczania spisu KGP wykazywał rozbieżności z oficjalną regionalizacją fizycznogeograficzną Jerzego Kondrackiego (1998, s. 48) oraz jej aktualizacją z 2018 roku (Solon i in., 2018). Przykładem jest szczyt Lubomir, klasyfikowany odmiennie w KGP i w literaturze przedmiotu. Mimo nowych pomiarów wysokości Nowej Korony Gór Polski (Hauzner i in., 2024, s. 88–89), pierwotny spis szczytów pozostaje niezmienny.

Koncepcja KGP wykorzystuje mechanizm „kolekcjonerstwa”, nawiązując do prestiżowych wyzwań himalaizmu, czyniąc je jednak dostępnymi dla przeciętnego miłośnika gór, i stanowi motywację do poznania mniej popularnych pasm gór-

skich Polski. Wraz z zatwierdzeniem Korony Gór Polski zainaugurowano powstanie Klubu Zdobywców Korony Gór Polski (KZKG), którego celem jest zrzeszanie ludzi zainteresowanych inicjatywą zdobywania KG. Z liczbą ponad 170 tysięcy członków (w tym ok. 8000 zdobywców)¹ KZKG przewyższył liczebnością Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze (PTTK), zwyczajowo uważane za największą organizację społeczną zajmującą się turystyką i krajoznawstwem (w tym turystyką kwalifikowaną górską pieszą), stając się największą organizacją zrzeszającą miłośników turystyki górskiej w Polsce.

Pomimo niezaprzeczalnej skali zjawiska oraz jego rosnącego znaczenia dla popularyzacji turystyki górskiej pieszej, w literaturze przedmiotu dostrzegalny jest wyraźny deficyt badań dotyczących inicjatywy zdobywania Korony Gór Polski. Dotychczasowe analizy mają charakter fragmentaryczny, a brak danych empirycznych utrudnia pełne zrozumienie czynników determinujących podjęcie tego wyzwania. Realizacja badań w tym obszarze jest zatem w pełni uzasadniona i pozwoli na uzupełnienie istniejącej luki poznawczej.

Przedmiotem badań było zjawisko turystyki pieszej górskiej na terenie Polski, podmiotem badań byli uczestnicy turystyki górskiej pieszej, którzy w okresie badań dobrowolnie brali w niej udział i deklarowali zdobywanie Korony Gór Polski. W procedurze doboru próby badawczej zastosowano dobór nieprobabilistyczny o charakterze celowym (eksperckim). Decyzja ta wynikała zarówno z eksploracyjnego charakteru badań, ukierunkowanych na pogłębianie wiedzy, jak i ze specyfiki przedmiotu, skoncentrowanego na określonej grupie odbiorców — miłośnikach turystyki górskiej pieszej realizujących projekt zdobycia Korony Gór Polski.

Jako cel badań przyjęto identyfikację wybranych czynników determinujących uprawianie turystyki górskiej pieszej wśród osób zdobywających Koronę Gór Polski oraz analizę wpływu cech demograficznych na badane zmienne. W artykule sformułowano następujące pytania badawcze:

1. Jakie czynniki decydowały o rozpoczęciu uprawiania turystyki górskiej pieszej wśród osób zdobywających Koronę Gór Polski oraz w jakim stopniu czynniki te różnicowane są przez cechy demograficzne badanych?
2. Jakie są dyspozycje motywacyjne podejmowania turystyki górskiej pieszej wśród osób zdobywających Koronę Gór Polski oraz w jakim stopniu czynniki te różnicowane są przez cechy demograficzne badanych?
3. Jakie są bariery uprawiania turystyki górskiej pieszej wśród osób zdobywających Koronę Gór Polski oraz w jakim stopniu czynniki te różnicowane są przez cechy demograficzne badanych?

¹ <https://kgp.info.pl/> (dostęp: 18.06.2025)

Z uwagi na eksploracyjny charakter pracy oraz ograniczoną liczbę wcześniejszych badań, które mogłyby stanowić podstawę do wysunięcia przypuszczeń, odstąpiono od stawiania hipotez na rzecz sformułowania pytań badawczych.

Publikacja została podzielona na dwie części. W pierwszej skoncentrowano się na kwestiach teoretycznych, wprowadzając czytelnika w zagadnienia związane z istotą projektu KGP, oraz dokonano kwerendy literatury przedmiotu. Podjęte działania umożliwiły wyselekcjonowanie najważniejszych, zdaniem autorów, czynników warunkujących uprawianie turystyki kwalifikowanej górskiej pieszej. W części drugiej, empirycznej, wykorzystując dane pochodzące z badań ankietowych, zaprezentowano uzyskane wyniki, przeprowadzono pogłębioną dyskusję na temat powiązanych badań i wyciągnięto deskryptywne wnioski. Przeprowadzone badania stanowią cenne źródło wiedzy na temat społeczności skupionej wokół idei zdobywania Korony Gór Polski i przyczynią się do lepszego zrozumienia wybranych czynników wpływających na uprawianie turystyki górskiej pieszej w Polsce.

2. Przegląd literatury

Badania nad problematyką uwarunkowań uprawiania turystyki mają złożony charakter i mogą być rozpatrywane wielowymiarowo. W przypadku turystyki górskiej pieszej analizy prowadzone w ostatnich dwóch dekadach koncentrowały się na wybranych obszarach górskich, najczęściej chronionych, w tym Sudetach (Grobelny i in., 2010), Karkonoszach i Górach Izerskich (Fąk i Jarecka, 2014), Górach Stołowych (Rogowski, 2017), Tatrzańskim Parku Narodowym (Mokras-Grabowska, 2016), Gorczańskim Parku Narodowym (Luberda, 2014) czy Tatrach Wysokich (Szczepanowska i in., 2013); wybranych grupach społecznych, najczęściej studentach (Korybut-Barska i in., 2013; Krzesiwo i in., 2018; Zarzycki i Gruszka, 2021; Zawadka i Wiśniewska, 2023), mieszkańcach wybranych województw (Umiastowska i Kisiel, 2019) lub konkretnych miejscowości (Jabłonkowska 2014; Niekurzak, 2023). Badania te były bezpośrednio związane z działalnością Klubu Zdobywców Korony Gór Polski (Opaska, 2020) lub nawiązywały do idei zdobywania Korony Gór Polski (Hyt i Stasiak, 2023). Ostatnie kompleksowe badania nad współczesną turystyką górską w Polsce przeprowadzono pod koniec xx wieku (Zarzycki, 2000). Mimo iż zagraniczne piśmiennictwo nie odnosi się bezpośrednio do analizowanego obszaru badawczego, stanowi ono istotny punkt odniesienia w zakresie identyfikacji wybranych determinantów turystyki wysokogórskiej pieszej. W tym kontekście należy wymienić prace takich badaczy jak: Beedie i Hudson (2003),

Azmił i Marzuki (2015), Giachino i in. (2019), Baniya i in. (2021), czy Bichler i Peters (2021), Molokac i in. (2022).

Autorzy przeanalizowali szeroko dostępną literaturę i wyselekcjonowali te grupy determinant, które mają kluczowe znaczenie dla tematyki poruszanej w niniejszym artykule. Przegląd literatury objął również wybrane teoretyczne modele aktywności w czasie wolnym, ze szczególnym uwzględnieniem tych, które pozwalają na identyfikację kluczowych determinantów turystyki górskiej pieszej. Należą do nich m.in.: model przyczynowości zachowań w czasie wolnym Iso-Ahola (1980), model aktywności rekreacyjnej o podwyższonym stopniu ryzyka Ewerta i Hollenhorsta (1989) oraz hierarchiczny model doznań rekreacyjnych ros Driver i in. (1987).

Uwarunkowania środowiskowe nie determinują aktywności turystycznej w sposób bezpośredni (na zasadzie przyczynowo-skutkowej), a jedynie zwiększają szansę na jej zaistnienie (Winiarski, 1995). Zjawisko to określane jest jako zapotrzebowanie środowiska na zachowanie określonego typu i to od jednostki zależy, czy zechce ona spełnić oczekiwania otoczenia. Niektórzy badacze (Driver i in., 1987) zwracają uwagę, że dana aktywność jest podejmowana w określonych warunkach w celu osiągnięcia preferowanych przeżyć, postrzeganych jako korzyści. Doznania te różnią się w zależności zarówno od typu aktywności, jak i warunków jej uprawiania. Toczek-Werner (2004) zauważa, że wybór miejsca jest coraz silniej determinowany przez możliwość zdobycia nowych doświadczeń. Oznacza to, że liczy się nie tylko walor przyrodniczy terenu, lecz także stopień jego zagospodarowania. W modelu zaproponowanym przez Ewerta i Hollenhorsta (1989) wraz ze wzrostem zaangażowania (poziomu kompetencji) zmieniają się preferencje dotyczące charakteru środowiska. Środowisko naturalne (nieprzekształcone) umożliwia sprawdzenie się w trudnych warunkach oraz daje możliwość odczuwania satysfakcji z opanowania techniki i nabywania nowych umiejętności. Na rolę warunków środowiskowych (zewnętrznych) wskazuje również Gracz (2014, s. 10) w modelu regulacyjnym, gdzie jedną ze strategii jednostki jest dostosowanie warunków zewnętrznych (wymiarów sytuacyjnych) do własnych celów. Podobne wnioski formułuje Zarzycki (2000, s. 248), wskazując, że uczestnictwo w kwalifikowanej turystyce górskiej w znacznym stopniu zależy od warunków środowiska naturalnego, w tym walorów widokowych i osobliwości przyrody.

Uwarunkowania socjalizacyjne polegają na dostarczaniu wartości i wzorów zachowań oraz stwarzaniu warunków do ich realizacji, co jest zbieżne z ogólnym procesem socjalizacji. Fakt, iż wychowanie do aktywności w czasie wolnym następuje poprzez oddziaływania społeczne, potwierdzają liczni badacze (Iso-Ahola, 1980; Bandura, 1986). Zachowań społecznych uczymy się poprzez obserwację innych osób, odwołując się do zastanych wzorców. Siły społeczne i kulturowe określają zewnętrzne ramy, w których zachodzi proces socjalizacji. W tych granicach

czynniki społeczne — rodzice, szkoła (nauczyciele, rówieśnicy), media — stanowią główne źródło wpływów. Siła oddziaływania tych czynników zmienia się wraz z kolejnymi stadiami życia (dorastaniem), rolami społecznymi oraz sytuacją życiową (Winiarski, 1995; Dziubiński, 2009). Rodzina jako najbliższe i pierwotne otoczenie człowieka stanowi wzorzec kształtujący nawyki ruchowe od najmłodszych lat. Zazwyczaj obraz domu rodzinnego wpływa zarówno na pozytywne, jak i na negatywne wybory w życiu dorosłym (Umiastowska i in., 2013, s. 17). Badacze zwracają również uwagę na malejące znaczenie instytucjonalnych (szkolnych) form organizacji turystyki górskiej, których rolę w tym zakresie przejmują grupy koleżeńskie (Umiastowska i Kisiel, 2019, s. 74). Socjalizujący efekt górskiej aktywności turystycznej podkreślają Gracz (2014, s. 9–10) oraz Grobelny, Wiesner i Zarzycki (2010, s. 322), wskazując, że wynika on nie tylko z zapewnienia zdrowego wypoczynku i rozrywki, lecz przede wszystkim z możliwości angażowania się w satysfakcjonujące relacje społeczne. Wśród istotnych wartości socjalizacyjnych, jakie można rozwijać poprzez uczestnictwo we właściwie zorganizowanej turystyce górskiej, wymienia się m.in.: zaangażowanie osobiste, poczucie odpowiedzialności za siebie i innych, zdolność wyboru i podejmowania czynności prozdrowotnych, a co najważniejsze — ich konsekwentną realizację i kontrolę.

Wśród determinant aktywności turystycznej za najważniejsze uznaje się czynniki motywacyjne, które łączą się bezpośrednio z zaspokajaniem potrzeb. Są one zaliczane do biologicznych uwarunkowań aktywności ruchowej. Jak podaje Winiarski (1995), wpływają one na zachowanie człowieka w sposób niespecyficzny, tzn. energetyzują je i dynamizują, nie nadając mu jednak formy i treści. To, czy uwarunkowania motywacyjne ujawnią się i rozwiną, czy też pozostaną uśpione, zależy nie od sił natury, lecz od środowiska społecznego jednostki (Winiarski, 1991; Iso-Ahola, 1980). Zdaniem Ewerta i Hollenhorsta (1989) wraz ze wzrostem umiejętności motywy ewoluują w kierunku potrzeby samosprawdzenia się, osiągnięć, samokontroli, poczucia wolności i podejmowania ryzyka. Potwierdza to Ryan (1998), twierdząc, że aktywność turystyczna jest procesem ciągłym oraz dynamicznym, a w miarę nabywania doświadczenia motywacja ulega zmianie. Winiarski (1991) z kolei zwraca uwagę, iż obok motywów racjonalnych (np. zdrowotnych) występują też motywy emocjonalne, związane z wrodzonymi biologicznymi potrzebami człowieka. Potwierdzają to badania Szczepanowskiej i in. (2013, s. 39), wskazujące, że im turyści są młodszy, tym chętniej wybierają wysokogórskie eskapady i zdobywanie szczytów. Współczesna hierarchia motywów uprawiania turystyki górskiej kształtuje się następująco: motywy zdrowotne, emocjonalne, katartyczne, aktywnościowe, poznawcze, społeczne i ambicjonalne (Fenczyn i Mrozowicz, 2002). Jak zauważają Mokras-Grabowska i Tanaś (2018, s. 320), coraz częściej kluczowego znaczenia nabiera jednak motywacja emocjonalna i katartyczna, wiązą-

ca się z chęcią odcięcia się od codzienności i problemów życiowych (eskapizm). U źródeł motywacji katartycznej leżą potrzeby związane z brakiem wypoczynku, stanami przeciążenia psychicznego oraz oddziaływaniem stresu.

Aby podjąć aktywność turystyczną, trzeba być przekonanym nie tylko o płynących z niej korzyściach, lecz także o realnej możliwości jej realizacji. Nawet jeśli w otoczeniu znajdują się wartościowe elementy mogące stanowić cel dążeń, decyzja o ich podjęciu zależy od dostępności tychże celów (Winiarski, 1995). Poziom barier maleje zazwyczaj wraz z wiekiem i nabywaniem doświadczenia; przeszkody towarzyszące początkowym etapom aktywności są z czasem postrzegane jako mniej istotne. Wyjątkiem jest brak czasu — bariera ta osiąga apogeum w wieku 25–50 lat, co wynika z cyklu aktywności zawodowo-rodzinnej (Hultsman, 1993). Potwierdzają to badania krajowe, w których najczęstszą przeszkodą w uprawianiu turystyki górskiej, niezależnie od wieku, był właśnie deficyt czasu (Zarzycki, 2000, s. 248). Jackson (1993) zwraca uwagę na jeszcze jeden czynnik: dochód. Osoby o niższych dochodach postrzegają barierę kosztów jako bardzo istotną, natomiast w miarę wzrostu zamożności jej znaczenie spada. Odwrotna zależność jest charakterystyczna dla bariery czasu — osoby o niższych dochodach (często posiadające więcej czasu wolnego lub inny tryb pracy) postrzegają ją jako mniej istotną.

3. Metody badań

Proces badawczy podzielono na dwa etapy. W pierwszym zastosowano metodę jakościową, polegającą na analizie literatury i materiałów źródłowych. Pozwoliło to na uporządkowanie wiedzy na temat bieżących badań w obszarze turystyki pieszej górskiej, a także wybór zmiennych i konstrukcję narzędzia badawczego. Analizą objęto następujące zmienne:

1. Doświadczenie — za wskaźnik przyjęto liczbę lat uprawiania turystyki górskiej pieszej.
2. Poziom aktywności — stopień czynnego uczestnictwa w turystyce górskiej pieszej; za wskaźnik przyjęto jednorazowy czas trwania oraz częstość podejmowania turystyki górskiej pieszej w ciągu ostatniego roku.
3. Czynniki inicjacji — źródła oddziaływania (czynniki socjalizujące), które wpływają na decyzje o rozpoczęciu uprawiania turystyki górskiej pieszej. Skala została stworzona na podstawie teorii oddziaływań społecznych Bandura (1986) i objęła pięć źródeł socjalizacji: media, społeczność, szkołę, kolegów oraz rodzinę.

4. Dyspozycje motywacyjne — potencjalna gotowość (skłonność) do podejmowania zachowań, których celem jest realizacja określonych potrzeb. Skala została opracowana na podstawie zmodyfikowanego na potrzeby badań kwestionariusza aktywnych zachowań rekreacyjnych Winiarskiego (1991). Za wskaźnik motywów przyjęto potrzeby zaspokajane przez turystykę pieszą górską, stanowiące treść dyspozycji motywacyjnych: aktywnościowej, katartycznej, zdrowotnej, emocjonalnej, społecznej, ambicjonalnej oraz poznawczej.
5. Bariery — czynniki utrudniające lub uniemożliwiające uczestnictwo w górskiej turystyce pieszej. Skalę opracowano na podstawie klasyfikacji barier według Hultsmána (1993) i Jacksona (1993). Narzędzie obejmuje następujące wymiary: dostępność terenów, izolację społeczną, czynniki osobiste, koszty, brak czasu wolnego oraz infrastrukturę (udogodnienia).
6. Sposób organizacji wyjazdów — zmienna określająca preferowany sposób uczestnictwa w pieszej turystyce górskiej. Wyróżniono pięć kategorii: wyjazdy indywidualne (samodzielne), z rodziną, ze znajomymi, zorganizowane przez podmiot zewnętrzny oraz w ramach działalności klubu lub stowarzyszenia turystycznego.

W drugim etapie procesu badawczego przeprowadzono badania ilościowe z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety. Narzędzie składało się z pytań zamkniętych, opartych na pięciostopniowej skali Likerta, oraz metryczki. Badanie właściwe zrealizowano techniką CAWI (Computer Assisted Web Interview). Kwestionariusz ankiety — po uzyskaniu zgody administratora — został udostępniony na największym oficjalnym forum zrzeszającym osoby zdobywające Koronę Gór Polski. Wybór tego kanału dystrybucji umożliwił dotarcie do osób bezpośrednio zaangażowanych w badaną aktywność, co pozwoliło spełnić kryterium trafności doboru próby. Materiał empiryczny przeznaczony do dalszej analizy obejmował 1978 poprawnie wypełnionych kwestionariuszy.

Zgromadzone dane surowe poddano wstępnej analizie statystycznej, obejmującej obliczenie miar statystyki opisowej, takich jak rozkłady liczebności i procentowe, średnie arytmetyczne oraz odchylenia standardowe. Odpowiedzi uzyskane w skali Likerta zostały przekształcone na wartości liczbowe w przedziale od 1 do 5, a następnie wybrane zmienne — czynniki inicjacji, dyspozycje motywacyjne oraz bariery — zagregowano w postaci wskaźników syntetycznych. Istotność różnic pomiędzy analizowanymi grupami oceniano z wykorzystaniem nieparametrycznego testu ANOVA Friedmana oraz testu U Manna-Whitneya. Zależności pomiędzy zmiennymi określano na podstawie współczynnika korelacji rang Spearmana. Przyjęto poziom istotności statystycznej $p < 0,05$ (przyjmując, że $r < 0,2$ to związek słaby, a $0,2-0,4$ to związek umiarkowany/przeciętny). Wszystkie obliczenia prze-

prowadzono z wykorzystaniem pakietu STATISTICA w wersji 13 oraz programu ms Excel 365.

Zebrany materiał pozwolił scharakteryzować respondentów przede wszystkim pod względem wybranych cech społeczno-demograficznych. Wśród osób biorących udział w badaniu mężczyźni stanowili 34% ($n = 666$), kobiety natomiast 66% ($n = 1312$). Analizując dane na temat wieku badanej zbiorowości (tab. 1), stwierdzono, iż największą grupę stanowili młodzi dorośli (26–35 lat), obejmujący ponad 40% badanych. Najmniej liczną grupą byli seniorzy; średnia wieku respondentów wyniosła 33,5 roku.

Tabela. 1. Podział respondentów ze względu na wiek

Wiek	Kobiety ($n = 1312$)	Mężczyźni ($n = 666$)	Razem ($n = 1978$)
Do 25 lat (młodzież i studenci)	16,6%	6,7%	23,3%
26–35 lat (młodzi dorośli)	29,2%	12,1%	41,3%
36–45 lat (dorośli ustabilizowani)	14,5%	8,4%	23,0%
46–60 lat (dojrzały dorośli)	5,5%	5,6%	11,0%
Powyżej 60 lat (seniorzy/emeryci)	0,6%	0,9%	1,5%

Źródło: Opracowanie własne

Respondenci w większości (70%) okazali się osobami z wykształceniem wyższym (tab. 2) i byli mieszkańcami dużych miast (tab. 3; blisko 45% z nich zamieszkiwało miasta powyżej 200 tys. mieszkańców).

Tabela 2. Podział respondentów ze względu na wykształcenie

Wykształcenie	Kobiety ($n = 1312$)	Mężczyźni ($n = 666$)	Razem ($n = 1978$)
Podstawowe	0,0%	0,2%	0,1%
Gimnazjalne	1,5%	1,2%	1,4%
Zasadnicze zawodowe	0,4%	4,1%	1,6%
Średnie i policealne	23,8%	33,0%	26,9%
Wyższe	74,3%	61,6%	70,0%

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 3. Podział respondentów ze względu na miejsce zamieszkania

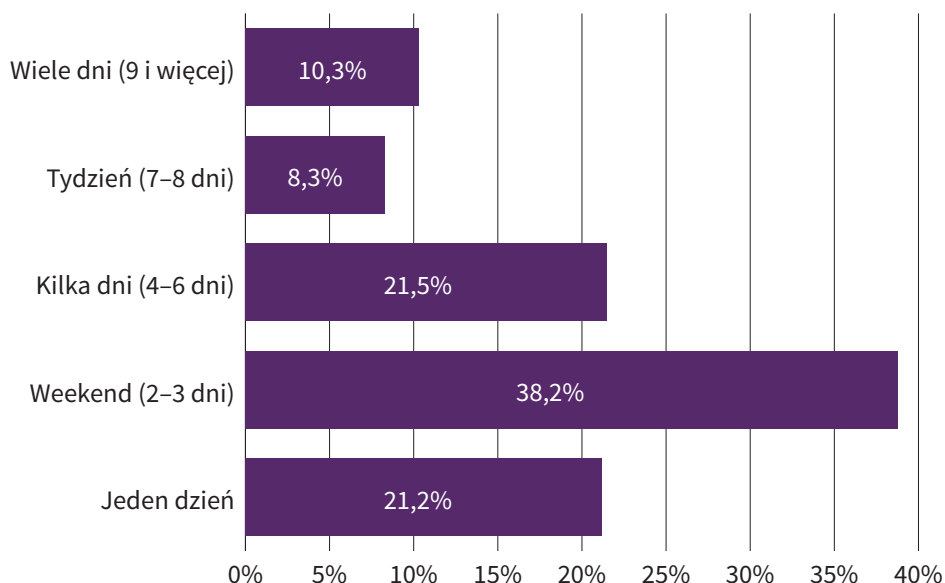
Zamieszkanie	Kobiety ($n = 1312$)	Mężczyźni ($n = 666$)	Razem ($n = 1978$)
Wieś	15,8%	15,6%	15,7%
Miasto do 50 tys. mieszkańców	19,7%	20,3%	19,9%
Miasto 50–200 tys. mieszkańców	20,2%	20,9%	20,4%
Miasto 200–500 tys. mieszkańców	10,9%	11,7%	11,2%
Miasto powyżej 500 tys. mieszkańców	33,4%	31,5%	32,8%

Źródło: Opracowanie własne

Co trzeci ankietowany ($n = 637$) należał do organizacji turystycznej, głównie do PTTK ($n = 355$) lub KZKG P ($n = 285$). Specjalistyczne przeszkolenie — najczęściej kurs lawinowy ($n = 94$) lub taternicki ($n = 43$) zadeklarował jedynie co dziesiąty badany. Średnie doświadczenie w uprawianiu turystyki pieszej górskiej ukształtowało się na poziomie 14,5 roku.

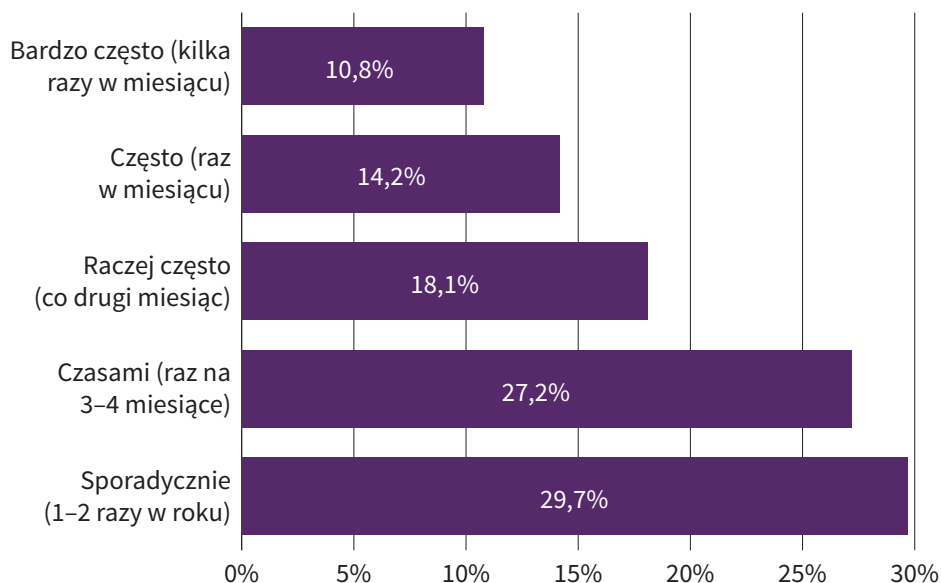
4. Wyniki

Poziom aktywności turystycznej przeanalizowano w dwóch wymiarach: częstotliwości wyjazdów (wykres 1) oraz czasu trwania pojedynczej wycieczki w ostatnim roku (wykres 2). Respondenci najczęściej odwiedzali góry sporadycznie, tj. 1–2 razy w roku ($n = 587$) lub raz na kwartał ($n = 539$), a najrzadziej kilka razy w miesiącu (11%; $n = 213$). W strukturze czasu trwania wyjazdu dominowały pobyty weekendowe (40%; $n = 767$), natomiast wycieczki jednodniowe ($n = 419$) oraz dłuższe, kilkudniowe ($n = 425$) deklarował co piąty badany. Analiza statystyczna wykazała istotne różnice międzypłciowe: mężczyźni podejmowali turystykę górską istotnie częściej ($p < 0,01$), natomiast kobiety deklarowały istotnie dłuższy czas trwania pojedynczego wyjazdu ($p < 0,01$).

Wykres 1. Jednorazowy czas trwania aktywności związanej z turystyką górską pieszą w ostatnim roku

Źródło: Opracowanie własne

Wykres 2. Częstość podejmowania aktywności związanej z turystyką górską pieszą w ostatnim roku

Źródło: Opracowanie własne

Uzupełnieniem powyższych danych była analiza sposobu organizacji wyjazdów (tab. 4). Respondenci najczęściej organizowali wyjazdy w góry z kolegami ($\bar{x} = 2,8 \pm 1,3$) oraz wspólnie z rodziną ($\bar{x} = 2,7 \pm 1,5$). Najrzadziej korzystano z usług zewnętrznych organizatorów ($\bar{x} = 0,3 \pm 0,8$).

Tabela 4. Sposób organizacji wyjazdów. Opracowanie na podstawie badań własnych

Sposób organizacji wyjazdów	Bardzo rzadko (nigdy)	Raczej rzadko	Trudno powiedzieć	Raczej często	Bardzo często	\bar{x}	$\pm SD$
Rodzina	13,2%	16,5%	5,1%	21,5%	43,6%	3,7%	1,5%
Zewnętrzny organizator	80,2%	13,5%	2,1%	3,1%	1,1%	1,3%	0,8%
Klub/stowarzyszenie	58,1%	24,7%	4,6%	7,6%	5,0%	1,8%	1,2%
Koledzy	6,5%	17,8%	5,0%	31,5%	39,1%	3,8%	1,3%
Samodzielnie	33,6%	27,9%	3,7%	15,7%	19,1%	2,6%	1,5%

Bardzo rzadko = 1; Bardzo często = 5

Źródło: Opracowanie własne

Przyпускаjąc, że sposób organizacji zajęć może być zróżnicowany w zależności od płci, zbadano rozkład zmiennych za pomocą statystyki opisowej oraz testu u Manna-Whitneya. Zarówno kobiety ($3,84 \pm 1,30$), jak i mężczyźni ($3,68 \pm 1,29$) deklarowali, iż najczęściej organizują zajęcia wspólnie z grupą znajomych. W przypadku obu płci najmniej popularną formą było skorzystanie z pomocy zewnętrz-

nego organizatora. Analiza statystyczna wykazała jednak istotne różnice w pozostałych aspektach: mężczyźni istotnie częściej organizowali wyjazdy samodzielnie ($p < 0,01$; $\bar{x} = 3,15$ vs $\bar{x} = 2,30$), podczas gdy kobiety częściej łączyły aktywność z czasem spędzanym z rodziną ($p < 0,01$; $\bar{x} = 3,82$ vs $\bar{x} = 3,34$).

Sprawdzono w następnej kolejności zależności pomiędzy sposobami organizacji wyjazdów a wybranymi zmiennymi społeczno-demograficznymi i doświadczeniem. Analiza wykazała istnienie statystycznie istotnych ($p < 0,05$), lecz słabych związków pomiędzy badanymi zmiennymi. Najwyższe wartości współczynników korelacji odnotowano w relacji do wieku oraz doświadczenia respondentów (tab. 5).

Tabela 5. Korelacje (p-Spearmana) między sposobem organizacji wyjazdu a wybranymi zmiennymi społeczno-demograficznymi i doświadczeniem

Sposób organizacji wyjazdów	Wiek	Zamieszkanie	Wykształcenie	Doświadczenie
Samodzielnie	0,039	0,033	-0,067**	0,113***
Koledzy	-0,150***	0,062**	0,067**	-0,110***
Klub/stowarzyszenie	0,026	-0,018	-0,015	0,050*
Zewnętrzny organizator	0,111***	-0,053*	0,006	0,032
Rodzina	0,101***	-0,101***	0,030	0,212***

Istotne korelacje: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Źródło: Opracowanie własne

Następną przeanalizowaną zmienną były czynniki inicjacji. Na początek połączono skale pomiarowe w pięć indeksów odpowiadających źródłom socjalizacji. Obliczono średnie oraz odchylenie standardowe dla poszczególnych indeksów (tab. 6). Najwyższą wartość uzyskał czynnik koledzy ($2,80 \pm 1,32$), najniższą natomiast czynnik środowisko lokalne ($1,96 \pm 1,05$). Wykorzystując test Friedmana, stwierdzono, że analizowane czynniki miały różny udział w inicjacji do turystyki górskiej pieszej ($n = 1978$; $df = 4$; χ^2 ANOVA = 769,7; współczynnik zgodności Kendalla = 0,097). Za pomocą testu u Manna-Whitneya zbadano różnicę pomiędzy czynnikami socjalizacji a płcią. Jedynym źródłem socjalizacji, które różnicowało ze względu na płeć, byli rodzice. Kobiety przypisywały istotnie większą rolę rodzicom w procesie socjalizacji niż mężczyźni ($p < 0,01$; $\bar{x} = 2,84$ vs $\bar{x} = 2,62$).

Tabela 6. Czynniki socjalizacji (źródła oddziaływania) do turystyki górskiej pieszej

Czynniki socjalizacji	$\bar{x} \pm SD$			p
	Ogółem (n = 1978)	Kobiety (n = 1312)	Mężczyźni (n = 666)	
Szkoła	2,09±1,07	2,07±1,06	2,13±1,07	0,216
Media	2,49±1,01	2,49±1,02	2,49±0,98	0,752
Rodzice	2,77±1,55	2,84±1,57	2,62±1,49	0,004**
Środowisko lokalne	1,96±1,05	1,94±1,03	2,00±1,07	0,272
Koledzy	2,80±1,32	2,77±1,32	2,86±1,31	0,154

Istotne korelacje: *p < 0,05, **p < 0,01, ***p < 0,001

Źródło: Opracowanie własne

Następnym krokiem badawczym było sprawdzenie zależności pomiędzy czynnikami socjalizacji a wybranymi zmiennymi społeczno-demograficznymi i doświadczeniem (tab. 7).

Tabela 7. Korelacje (p-Spearmana) między czynnikami socjalizacji (źródła oddziaływania) do turystyki górskiej pieszej a wybranymi zmiennymi społeczno-demograficznymi i doświadczeniem

Czynniki socjalizacji	Wiek	Zamieszkanie	Wykształcenie	Doświadczenie
Szkoła	0,135***	-0,042	0,028	0,215***
Media	0,046*	-0,076***	-0,026	0,023
Rodzice	-0,292***	0,049*	-0,005	0,266***
Środowisko lokalne	0,140***	0,060**	0,003	0,265***
Koledzy	0,136***	0,046*	0,057*	0,235***

Istotne korelacje: *p < 0,05, **p < 0,01, ***p < 0,001

Źródło: Opracowanie własne

Analiza wykazała istnienie statystycznie istotnych ($p < 0,05$) umiarkowanych związków pomiędzy badanymi zmiennymi. Najwyższe wartości współczynników korelacji odnotowano w relacji do wieku oraz doświadczenia respondentów (tab. 7).

Kolejną zbadaną zmienną były dyspozycje motywacyjne (tab. 8). Podobnie jak w poprzedniej zmiennej, na początek połączono skale pomiarowe w siedem indeksów odpowiadających dyspozycjom motywacyjnym. Obliczono średnie oraz odchylenie standardowe dla poszczególnych indeksów. Najwyższą wartość uzyskała dyspozycja katartryczna ($4,47 \pm 0,71$), najniższą natomiast ambicjonalna ($2,92 \pm 0,81$). Wykorzystując test Friedmana, stwierdzono, że analizowane dyspozycje motywacyjne miały różny udział ($n = 1978$; $df = 6$; χ^2 ANOVA = 6276,343; współczynnik zgodności Kendalla = 0,528). Za pomocą testu u Manna-Whitneya zbadano różnice pomiędzy dyspozycjami motywacyjnymi a płcią.

Analiza dyspozycji motywacyjnych wykazała istotną statystycznie różnicę ze względu na płeć. Kobiety w stopniu istotnie wyższym niż mężczyźni wskazywały dyspozycję katartyczną ($p < 0,001$; $\bar{x} = 4,54$ vs $\bar{x} = 4,34$), poznawczą ($p < 0,001$; $\bar{x} = 4,45$ vs $\bar{x} = 4,28$) oraz aktywnościową ($p < 0,001$; $\bar{x} = 4,29$ vs $\bar{x} = 4,09$). Nieco słabszą, lecz wciąż istotną różnicę odnotowano w sferze zdrowotnej na korzyść kobiet ($p < 0,05$).

Z kolei mężczyźni istotnie częściej wskazują na dyspozycje motywacyjne społeczne ($p < 0,001$; $\bar{x} = 3,36$ vs $\bar{x} = 3,21$). Nie odnotowano istotnych różnic w zakresie motywacji ambicjonalnej oraz emocjonalnej, przy czym ta ostatnia w obu grupach pozostaje na bardzo wysokim poziomie.

Tabela 8. Rozkład dyspozycji motywacyjnych w turystyce górskiej pieszej

Dyspozycje motywacyjne	$\bar{x} \pm SD$			p
	Ogółem (n=1978)	Kobiety (n=1312)	Mężczyźni (n=666)	
Aktywnościowa	4,22±0,70	4,29±0,67	4,09±0,72	0,000***
Ambicjonalna	2,92±0,81	2,91±0,79	2,93±0,83	0,710
Katartyczna	4,47±0,71	4,53±0,65	4,33±0,78	0,000***
Społeczna	3,26±0,64	3,21±0,63	3,36±0,62	0,000001***
Zdrowotna	3,94±0,66	3,97±0,65	3,89±0,65	0,0259
Poznawcza	4,39±0,60	4,44±0,56	4,28±0,63	0,000***
Emocjonalna	4,33±0,61	4,33±0,60	4,34±0,61	0,585

Istotne korelacje: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Źródło: Opracowanie własne

Następnym krokiem badawczym było sprawdzenie zależności pomiędzy dyspozycjami motywacyjnymi a wybranymi zmiennymi społeczno-demograficznymi i doświadczeniem (tab. 9).

Tab. 9. Korelacje (ρ -Spearmana) między dyspozycjami motywacyjnymi do turystyki górskiej pieszej a wybranymi zmiennymi społeczno-demograficznymi i doświadczeniem

Dyspozycje motywacyjne	Wiek	Zamieszkanie	Wykształcenie	Doświadczenie
Aktywnościowa	-0,1131*	0,0019	-0,0401	-0,076*
Ambicjonalna	-0,1678*	-0,0236	-0,0965	-0,163*
Katartyczna	-0,0651*	0,0037	-0,0254	-0,055*
Społeczna	-0,0296	0,0356	-0,0354	-0,001
Zdrowotna	0,0982*	-0,0710	-0,0240	0,003
Poznawcza	-0,0475*	-0,0362	-0,0192	-0,066*
Emocjonalna	-0,1352*	-0,0193	-0,0976	-0,095*

Istotne korelacje: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Źródło: Opracowanie własne

Analiza korelacji rang Spearmana wykazała występowanie istotnych statystycznie, lecz słabych związków pomiędzy badanymi zmiennymi. Najwyraźniejsze zależności odnotowano w przypadku wieku oraz doświadczenia. Obie te zmienne korelują ujemnie z dyspozycją motywacyjną ambicjonalną ($\rho = -0,16$). Warto odnotować, że dyspozycja motywacyjna zdrowotna jako jedyna wykazała istotną dodatnią korelację z wiekiem ($\rho = 0,098$). Poziom wykształcenia oraz miejsce zamieszkania w minimalnym stopniu różnicowały strukturę dyspozycji motywacyjnych badanych.

Następną przeanalizowaną zmienną były bariery aktywności. Na początek połączono skale pomiarowe w sześć indeksów odpowiadających barierom uprawiania turystyki górskiej pieszej. Obliczono średnie oraz odchylenie standardowe dla poszczególnych indeksów (tab. 10).

Najwyższą wartość uzyskała bariera brak czasu ($2,91 \pm 0,94$), najniższą natomiast powody osobiste ($1,79 \pm 0,8$). Wykorzystując test Friedmana, stwierdzono, że analizowane bariery miały różny udział ($n = 1978$; $df = 5$; χ^2 ANOVA = 2600,045; współczynnik zgodności Kendalla = 0,262). Za pomocą testu u Manna-Whitneya zbadano różnice pomiędzy dyspozycjami motywacyjnymi a płcią.

Analiza barier wykazała istotne zróżnicowanie ze względu na płeć w sferze osobistej i finansowej. Kobiety istotnie częściej niż mężczyźni wskazywały na powody osobiste ($p < 0,001$; $\bar{x} = 1,88$ vs $\bar{x} = 1,62$) oraz koszty ($p < 0,001$; $\bar{x} = 2,66$ vs $\bar{x} = 2,41$) jako czynniki hamujące ich aktywność. Warto jednak zauważyć, że najpoważniejszą barierą dla całej badanej próby pozostaje brak czasu, który jest odczuwany na równie wysokim poziomie przez obie płcie ($p > 0,05$; średnie $\bar{x} = 2,90$). Nie odnotowano również istotnych statystycznie różnic w zakresie barier związanych z izolacją społeczną oraz infrastrukturą (urządzenia/udogodnienia).

Tabela 10. Rozkład barier w turystyce górskiej pieszej

Bariery	$\bar{x} \pm SD$			p
	Ogółem (n = 1978)	Kobiety (n = 1312)	Mężczyźni (n = 666)	
Dostępność	2,90 \pm 1,08	2,96 \pm 1,09	2,78 \pm 1,06	0,0004
Izolacja społeczna	1,95 \pm 0,99	1,98 \pm 1,01	1,88 \pm 0,96	0,057
Powody osobiste	1,79 \pm 0,85	1,87 \pm 0,87	1,62 \pm 0,79	0,000***
Koszty	2,57 \pm 1,22	2,65 \pm 1,24	2,40 \pm 1,18	0,00003***
Brak czasu	2,91 \pm 0,94	2,91 \pm 0,93	2,88 \pm 0,94	0,611
Udogodnienia	2,01 \pm 0,85	2,03 \pm 0,85	1,96 \pm 0,84	0,111

Istotne korelacje: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Źródło: Opracowanie własne

Następnym krokiem badawczym było sprawdzenie zależności pomiędzy barierami a wybranymi zmiennymi społeczno-demograficznymi i doświadczeniem (tab. 11).

Tabela. 11. Korelacje (ρ -Spearmana) między dyspozycjami motywacyjnymi do turystyki górskiej pieszej a wybranymi zmiennymi społeczno-demograficznymi i doświadczeniem

Bariera	Wiek	Zamieszkanie	Wykształcenie	Doświadczenie
Dostępność	-0,159*	0,055	-0,019	-0,117*
Izolacja społeczna	-0,184*	-0,037	-0,021	-0,152*
Powody osobiste	-0,091*	-0,031	-0,014	-0,127*
Koszty	-0,182*	-0,044	-0,071*	-0,149*
Brak czasu	-0,116*	0,031	0,045*	0,011
Udogodnienia	-0,083*	0,009	-0,030	-0,059*

Istotne korelacje: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Źródło: Opracowanie własne

Wyniki wskazują, że wiek oraz doświadczenie turystyczne najsilniej różnicują percepcje barier, wykazując ujemne korelacje z większością analizowanych zmiennych. Odnotowano istotne statystycznie ($p < 0,05$), ujemne związki wieku z poczuciem izolacji społecznej ($\rho = -0,184$) oraz barierą finansową ($\rho = -0,182$). Analogiczny wzorzec zaobserwowano w przypadku stażu turystycznego (odpowiednio $\rho = -0,153$ dla izolacji i $\rho = -0,149$ dla kosztów). W przypadku wykształcenia ujawniono niejednorodny charakter zależności: wyższy poziom edukacji korelował słabo ujemnie z barierą kosztów ($\rho = -0,072$), lecz dodatnio z deficytem czasu ($\rho = 0,045$). Miejsce zamieszkania okazało się zmienną o marginalnym znaczeniu prognostycznym ($\rho \text{ max} = 0,055$ dla dostępności).

Na zakończenie zbadano zależności pomiędzy dyspozycjami motywacyjnymi a barierami (tab. 12). Analiza wykazała występowanie statystycznie istotnych ($p < 0,001$), lecz słabych związków pomiędzy badanymi zmiennymi. Niewielka siła korelacji sugeruje, że choć dyspozycje motywacyjne odgrywają rolę w percepcji barier, nie stanowią one jedynego czynnika wyjaśniającego to zjawisko.

Tabela 12. Korelacje (ρ -Spearmana) między dyspozycjami motywacyjnymi do turystyki górskiej pieszej a barierami

Dyspozycje motywacyjne	Barierzy					
	Dostępność	Izolacja społeczna	Powody osobiste	Koszty	Brak czasu	Udogodnienia
Aktywnościowa	0,013	0,017	-0,120*	0,051*	-0,062**	-0,032
Ambicjonalna	0,090*	0,167*	0,023	0,124*	0,013	0,090*
Katartyczna	0,054*	0,035	-0,039	0,077***	0,024	0,012
Spółeczna	0,051*	0,101*	-0,008***	0,061**	0,008	0,043
Zdrowotna	0,014	0,024	-0,079	0,035	-0,035	0,017
Poznawcza	0,071**	-0,021	-0,129*	0,048*	-0,028	-0,021
Emocjonalna	0,066**	0,030	-0,146*	0,053*	-0,038	-0,001

Istotne korelacje: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Źródło: Opracowanie własne

Analiza korelacji rang Spearmana wykazała najsilniejsze dodatnie związki w obszarze dyspozycji motywacyjnej ambicjonalnej. Zmienna ta koreluje istotnie z barierą izolacji społecznej ($\rho = 0,167$) i kosztów ($\rho = 0,124$), a słabiej z dostępnością ($\rho = 0,090$) oraz brakiem udogodnień ($\rho = 0,090$). Analogiczną zależność odnotowano dla dyspozycji motywacyjnej społecznej, która również wiąże się dodatnio z percepcją izolacji ($\rho = 0,101$). Z kolei bariera powodów osobistych wykazuje ujemne korelacje z większością dyspozycji motywacyjnych, najsilniej z emocjonalną ($\rho = -0,146$), poznawczą ($\rho = -0,129$) i aktywnościową ($\rho = -0,120$). Warto zauważyć, że motywacja zdrowotna jako jedyna nie wykazała istotnych związków z analizowanymi barierami. Natomiast motywacja katartyczna (odreagowanie) wiąże się słabo, lecz istotnie, z barierą kosztów ($\rho = 0,077$) oraz dostępności ($\rho = 0,054$).

5. Dyskusja

Projekt zdobywania Korony Gór Polski (KGP) został zainicjowany ponad 25 lat temu, a mimo to wciąż pozostaje on na marginesie zainteresowań współczesnych badaczy. Nieliczne dostępne opracowania, w tym prace Opaski (2020) oraz Hyta i Stasiaka (2023), wskazują na wyraźną potrzebę dalszych badań empirycznych w tym obszarze. Niniejsza praca jest próbą kontynuacji tych rozważań.

Wyniki przeprowadzonego badania wskazują na istotną zmianę w paradygmacie „turysty kwalifikowanego”. Fakt, że przy wysokiej aktywności górskiej zaledwie co dziesiąty badany posiadał formalne przeszkolenie, sugeruje odchodzenie od zinstytucjonalizowanej edukacji na rzecz zdobywania doświadczenia poprzez

praktykę. Stoi to w kontraście do tradycyjnego modelu, w którym jak zauważają Mokras-Grabowska i Tanaś (2018, s. 329) czy Korybut-Barska i in. (2013, s. 89), przynależność organizacyjna (np. do РТТК) i formalne kwalifikacje były wyznacznikiem elitarności. Obecnie obserwuje się zjawisko, w którym formalne kursy są zastępowane przez nieformalne zdobywanie kompetencji, a rolę weryfikatora umiejętności przejmują wyzwania typu Korona Gór Polski, a nie legitymacje czy certyfikaty szkoleniowe.

Zaobserwowane tendencje można interpretować w świetle literatury przedmiotu jako przejaw dwóch szerszych procesów. Po pierwsze, niski odsetek osób posiadających specjalistyczne przeszkolenie wpisuje się w zjawisko demistyfikacji gór. Jak wskazują Mokras-Grabowska i Tanaś (2018, s. 321), obszar górski przestaje być dostępny jedynie dla elitarnej grupy, przez co formalne kwalifikacje tracą na znaczeniu. Do podobnych wniosków doszli Beedie i Hudson (2003, s. 639), wskazując zacierającą się granicę pomiędzy turystyką kwalifikowaną a turystyką masową. Po drugie, struktura wiekowa respondentów (dominacja młodych dorosłych) sugeruje występowanie zmiany pokoleniowej. Zmiana ta koresponduje z obserwowanym we współczesnych praktykach turystycznych nasileniem trendu gamifikacji (Hyt i Stasiak, 2023, s. 37), przejawiającego się m.in. przesunięciem akcentu z doskonalenia kompetencji na akumulowanie osiągnięć oraz uczestnictwo w rywalizacji rankingowej. W tym ujęciu zdobywanie kolejnych szczytów nabiera charakteru symbolicznego wskaźnika sprawności, stanowiąc formę performatywnego potwierdzania własnych możliwości i statusu. Taka interpretacja znajduje potwierdzenie w literaturze porównawczej, m.in. w badaniach Opaski (2020, s. 129), które wykazały, że dla 89% studentów oficjalna lista szczytów do zdobycia jest uznawana jako atrakcyjna forma poznawania gór, co bezpośrednio koresponduje z mechanizmem „kolekcjonerstwa”, leżącym u podstaw koncepcji KGP.

W badanej grupie dominował model turystyki weekendowej o niskiej lub umiarkowanej częstotliwości. Analiza potwierdziła również istotne zróżnicowanie zachowań ze względu na płeć — mężczyźni wykazują większą mobilność (częstotliwość), podczas gdy kobiety preferują dłuższy czas trwania pobytu. W zakresie formy wyjazdu przeważa model stacjonarny, traktujący miejsce noclegowe jako bazę wypadową.

Podobne wyniki uzyskali Grobelny, Wiesner i Zarzycki (2010, s. 323), w których najliczniejszą grupę respondentów (29,3%) stanowili turyści, którzy łączyli wycieczkę w góry z noclegiem w schronisku górskim, oraz Mokras-Grabowska (2016, s. 75), w których na pobyt krótszy (do trzech dni) decydowali się najczęściej turyści przebywający w rejonie schronisk stanowiących bazę turystyczną. W tym zakresie wyniki badań odnośnie do częstości i długości pobytu w górach są spójne z danymi uzyskanymi przez Hyt i Stasiak (2023), Zawadkę i Wiśniewską (2023),

Niekurzak (2023) czy Zarzyckiego i Gruszkę (2021), w których dominowały osoby odwiedzające góry raz do dwóch razy w roku i spędzające na miejscu średnio dwa do trzech dni (weekend). Pobyty wielodniowe (zakwaterowanie w jednym miejscu i krótkie wypad w góry) stanowią domenę turystów traktujących góry jako miejsce wypoczynku letniego, wakacyjnego (Szczepanowska i in., 2013, s. 39; Zarzycki i in., 2023, s. 189). Interesujące na tym tle są dane uzyskane na początku xx wieku przez Zarzyckiego (2000, s. 246). Zdecydowana większość ówczesnych respondentów — a badania miały charakter próby reprezentatywnej — za preferowane formy turystyki pieszej górskiej uznawała wielodniowe pobyty — najczęściej tygodniowe (40%) i wielodniowe wędrówki — 7-dniowe (31%). Jest to o tyle istotna zmiana, że na przestrzeni ostatnich 25 lat okres pobytu w górach zdecydowanie się skrócił, na popularności zaś zyskały weekendowe wypadki.

Analiza sposobu organizacji wyjazdów wykazała, że wśród respondentów dominują niesformalizowane, towarzyskie formy turystyki. Ankietowani najczęściej organizowali wyjazdy wspólnie z kolegami lub rodziną. Mimo że dla obu płci najpopularniejszą formą organizacji pozostaje wyjazd w gronie znajomych, to mężczyźni wykazywali istotnie wyższą skłonność do samodzielnej organizacji wyjazdów, podczas gdy kobiety częściej łączyły aktywność górską z czasem spędzaniem z rodziną. Marginalne znaczenie odgrywały podmioty komercyjne; korzystanie z usług zewnętrznych organizatorów było najrzadziej wybieraną opcją, przy czym ponad 80% badanych wskazało, że robi to bardzo rzadko lub nigdy. Zmiennymi demograficznymi istotnie różnicującymi sposób organizacji wyjazdów były wiek i doświadczenie. Osoby młodsze wykazują silną tendencję do wyjazdów z kolegami, podczas gdy osoby starsze częściej wybierają bezpieczniejsze formy, takie jak zewnętrzny organizator lub wyjazd z rodziną. Osoby bardziej doświadczone najchętniej podróżują z rodziną lub organizują wyjazd samodzielnie. Z kolei brak doświadczenia skłania do polegania na grupie rówieśniczej.

Zbliżone wyniki uzyskali Zarzycki i Gruszka (2021, s. 78) oraz Korybut-Barska i in. (2013, s. 93), w których pod względem organizacji podróży dominowały wyjazdy przygotowane samodzielnie (odpowiednio 34% i 56%) lub przez najbliższą rodzinę bądź znajomych (odpowiednio niespełna 47% i 34%). Preferowanym towarzystwem podczas górskich eskapad pozostaje rodzina lub znajomi. Z badań przeprowadzonych przez Hyt i Stasiaka (2023, s. 30) wynika, że zdobywcy KGP najczęściej podejmowali wyprawy w towarzystwie partnerów (38%), przyjaciół (22%) lub członków rodziny (21%). Do podobnych wniosków doszli Zawadka i Wiśniewska (2023, s. 148); preferowanym towarzystwem podczas górskich wędrówek byli przede wszystkim przyjaciele i znajomi oraz partnerki lub partnerzy. Wyjazdy organizowane były samodzielnie, a źródłami informacji wykorzystywanymi podczas ich planowania i realizacji były przede wszystkim strony internetowe. Interesujące

na tym tle wydają się wyniki uzyskane przez Umiastowską i Kisiel (2019, s. 69), w których rodzinne wyjazdy w góry nie cieszyły się szczególną popularnością. Przy czym należy dodać, że dotyczy to specyficznej grupy wiekowej — gimnazjalistów. Zaledwie co czwarty z nich deklarował taką formę spędzania czasu wolnego. Nielicznie wyjeżdżali w góry wspólnie z innymi członkami rodziny studenci i seniorzy. Najlicniejszą grupą podejmującą uczestnictwo w górskich formach aktywności ruchowej pozostają studenci. I ten fakt nie zmienił się na przestrzeni ostatnich dwóch dekad — zarówno w badaniach Szczepanowskiej i in. (2013, s. 31), Grobelnego, Wiesnera i Zarzyckiego (2010, s. 323), jak i wcześniejszych Zarzyckiego (2000, s. 251) przeważającą grupę zbadanych turystów pieszych górskich stanowili ludzie młodzi do 35. roku życia.

Badania wykazały, że głównym źródłem oddziaływania, które wpłynęło na decyzje o rozpoczęciu uprawiania turystyki górskiej pieszej wśród osób zdobywających Koronę Gór Polski, byli koledzy oraz rodzice. Najmniejsze znaczenie miało środowisko lokalne i szkoła. Kobiety istotnie częściej wskazywały na rolę rodziców w procesie socjalizacji turystycznej niż mężczyźni. Zmiennymi demograficznymi istotnie różnicującymi czynniki inicjacji były wiek i doświadczenie. Analiza wykazała istotną, ujemną korelację między wiekiem a wpływem rodziców, co wskazuje, że w przypadku młodszych respondentów środowisko rodzinne odgrywało dominującą rolę w procesie socjalizacji. Pozostałe czynniki inicjacji (z wyłączeniem mediów) wykazywały, że u osób starszych (lub w starszych pokoleniach) większą rolę niż obecnie odgrywały szkoła, organizacje lokalne i grupy rówieśnicze. Doświadczenie turystyczne najsilniej koreluje z wpływem otoczenia społecznego, obejmującym rodziców, środowisko lokalne oraz kolegów. Media nie wykazały statystycznie istotnego związku z doświadczeniem. Oznacza to, że konsumpcja treści medialnych (książki, internet, tv) nie przekłada się bezpośrednio na zdobywanie realnego stażu turystycznego.

Uzyskane wyniki korespondują m.in. z badaniami Umiastowskiej i in. (2013, s. 17), w których rodzina jako najbliższe i pierwotne otoczenie człowieka stanowi wzór, według którego kształtują się nawyki ruchowe od najmłodszych lat. Wśród badanej społeczności małopolskich studentów kierunku Turystyka i Rekreacja najlicniejszą grupę (42,8%) stanowili respondenci deklarujący, że wyjeżdżali w góry z rodzicami (Mróz i Rettinger, 2015, s. 377); nie inaczej w badaniach Korybut-Barskiej i in. (2013, s. 88), w których rodzinne tradycje uprawiania turystyki górskiej pieszej wskazało 76% respondentów, niewiele mniej (51%) wskazało grupę rówieśniczą. Potwierdzają to również badania Niekurzak (2023, s. 56), gdzie ankietowani rodzice podejmowali aktywność w górach świadomie, uwzględniając dobro dzieci.

Natomiast ukierunkowany proces przygotowania do realizacji zainteresowań w wolnym czasie jest ściśle związany z okresem pobytu ucznia w szkole. Przepró-

wadzone badania wykazały dodatnią korelację doświadczenia ze szkołą — osoby z dłuższym stażem częściej wskazywały szkołę, co w dyskusji słusznie powiązano z dawnym modelem edukacji i spadkiem aktywności szkolnych kół turystycznych w ostatnich latach. Potwierdzeniem tej tezy mogą być wyniki badań Umiastowskiej i Kisiel (2019, s. 71), w których na przestrzeni ostatniej dekady obserwowalny był wyraźny spadek wycieczek na tereny górskie organizowanych przez placówki oświatowe (spadek z blisko 40% w 1995 roku do zaledwie 11% w 2017 roku) oraz Jabłonkowskiej (2014, s. 9), w których młodzi respondenci nie dostrzegali ani potrzeby, ani korzyści z uprawiania turystyki górskiej (66%). Badania Mróz i Rettin-ger (2015, s. 379) wskazały, że zaledwie co piąty małopolski student szkół wyższych kierunku Turystyka i Rekreacja należał w szkole podstawowej do takiego koła. Uzyskane dane potwierdzają prawidłowość, polegającą na niskiej skuteczności edukacji szkolnej w krzewieniu pasji do turystyki aktywnej w tym pieszej. W omawianych badaniach szkoła została wskazana jako środowisko o najmniejszym wpływie na rozpoczęcie uprawiania turystyki pieszej górskiej.

Główne dyspozycje motywacyjne osób zdobywających Koronę Gór Polski są uwarunkowane przede wszystkim potrzebą regeneracji psychicznej (katharsis) oraz potrzebą zdobywania doświadczeń (dyspozycja motywacyjna poznawcza), przy relatywnie niskim znaczeniu potrzeby osiągnięć czy wręcz dominacji (dyspozycja motywacyjna ambicjonalna). Kobiety traktują góry bardziej jako przestrzeń introspekcji i wyciszenia (dyspozycja motywacyjna katartyczna) i aktywności fizycznej (dyspozycja motywacyjna aktywnościowa), mężczyźni zaś jako przestrzeń społeczną (potrzeby afiliacyjne), co sugeruje, że dla tej grupy aktywność w większym stopniu pełni funkcję budowania relacji interpersonalnych.

Zmiennymi demograficznymi istotnie różnicującymi dyspozycje motywacyjne były wiek i doświadczenie. Obie te zmienne korelują ujemnie z dyspozycją motywacyjną ambicjonalną, co wskazuje, że wraz z wiekiem i nabywaniem doświadczenia turyści rzadziej traktują wyjścia w góry w kategoriach wyczynu czy rywalizacji. Dyspozycja motywacyjna zdrowotna jako jedyna wykazała istotną dodatnią korelację z wiekiem, co potwierdza, że dla starszych respondentów aspekt zdrowotny aktywności zyskuje na znaczeniu. Poziom wykształcenia oraz miejsce zamieszkania w minimalnym stopniu różnicowały strukturę dyspozycji motywacyjnych badanych.

Wyniki badań Hyt i Stasiak (2023, s. 36) przeprowadzone na osobach, które zdobyły Koronę Gór Polski, wydają się potwierdzać opisane powyżej prawidłowości: respondenci wskazywali jako kluczowe czynniki wewnętrzne, w tym pragnienie wiedzy, potrzebę nowych emocji i doświadczeń oraz chęć ucieczki od codziennych problemów. Ponadto mężczyźni istotnie częściej deklarowali trwałe znajomości zawarte podczas zdobywania KGP niż kobiety. Przy czym autorzy za-

znaczeni, że specyfika wybranej próby populacyjnej (uczestnicy wyzwania) miała wpływ na czynniki ambicjonalne, które odegrały ważną rolę, w tym szczególnie zdobycie wszystkich szczytów w Koronie (cel sam w sobie). W podobnym tonie wypowiada się Mokras-Grabowska (2016, s. 77), badająca turystów kwalifikowanych na terenie Tatrzańskiego Parku Narodowego. Wskazali oni jako dominującą motywację katartyczną i zdrowotną, mniejsze znaczenie miało ryzyko i wyzwanie, zdobywanie górskich odznak turystycznych czy też rywalizacja i współzawodnictwo. Na tym tle interesująco prezentują się badania Fąk i Jareckiej (2014, s. 167) dotyczące turystyki kwalifikowanej górskiej (turystyka piesza górską okazała się najpopularniejszą formą, obok rowerowej i narciarskiej); respondenci za najistotniejszy motyw uprawiania turystyki kwalifikowanej górskiej uznali poszukiwanie urozmaicenia i przygód (89%) oraz powszechną modę (88%). Ich zdaniem ważny był także aspekt zdrowotny (74%) oraz zdobywanie doświadczenia i wiedzy turystycznej (70%). Warty podkreślenia jest fakt, że przesłanki uprawiania turystyki pieszej górskiej nie zmieniły się istotnie na przestrzeni ostatniego ćwierćwiecza. Badania Zarzyckiego (2000, s. 247), podobnie jak współczesne (Niekurzak, 2023, s. 61; Zarzycki i Gruszka, 2021, s. 80; Zawadka i Wiśniewska, 2023, s. 144), wskazywały, że jednymi z głównych motywów pozostają motywy emocjonalne związane z potrzebami estetycznymi (przeżywanie piękna gór) oraz motywy autoteliczne wynikające z przyjemności obcowania z przyrodą, relaksacja (Luberda, 2014, s. 78) i przyjemność wędrowania (Korybut-Barska i in., 2013, s. 89–91). Jak zauważa Umiastowska (2021, s. 8–9), motywacja wewnętrzna dotyczy celu samego w sobie, a nie korzyści, jakie wiążą się z jego realizacją. Można zatem przyjąć, że podejmowanie aktywności fizycznej w górach dostarcza bardzo silnych przeżyć i doznań, a radość czerpana z samej czynności wspinania się oraz z obcowania z górszą przyrodą jest wystarczającą gratyfikacją za poniesione trudy.

Uzupełnieniem powyższych rozważań są wyniki badań, w których turyści określali cel wyjazdu identyfikowany jako stan pożądaný. Zakładając, że dyspozycja motywacyjna katartyczna związana jest z poszukiwaniem odprężenia, celem wyjazdu staje się wypoczynek (relaks). W badaniach Rogowskiego (2017, s. 99–100) prowadzonych na terenie Parku Narodowego Gór Stołowych ankietowani uznawali za najważniejszy właśnie cel wypoczynkowy (55%), natomiast w badaniach Opaski (2020, s. 128) wypoczynek wskazało blisko 70% respondentów.

Przeprowadzone badania ujawniły specyficzne wzorce zależności między rodzajem motywacji a percepcją barier. Najsilniejsze uwarunkowania w zakresie barier zidentyfikowano w grupie osób o dyspozycji motywacyjnej ambicjonalnej. Potrzeba osiągnięć czyni badanych wysoce wrażliwymi na przeszkody zewnętrzne. Realizacja celów wymaga bowiem odpowiedniego zaplecza finansowego i technicznego (co wiąże się z barierą kosztów i brakiem udogodnień), brak towarzystwa

zaś uniemożliwia rywalizację lub uzyskanie społecznego potwierdzenia sukcesu (związek z barierą izolacji społecznej). Analogiczny mechanizm występował w przypadku dyspozycji motywacyjnej społecznej, gdzie bariera izolacji społecznej bezpośrednio uniemożliwiała zaspokojenie potrzeby nawiązywania nowych znajomości. Uzyskane wyniki potwierdziły, że dyspozycje motywacyjne emocjonalna, poznawcza i aktywnościowa istotnie obniżają percepcję barier osobistych. Odnotowane ujemne korelacje wskazują, że dążenie do przeżywania emocji, poznawania lub wysiłku fizycznego skutecznie niwelują bierne postawy. Należy odnotować, że motywacja zdrowotna jako jedyna nie wykazała istotnych związków z barierami. Sugeruje to, że dla osób traktujących góry jako element dbałości o zdrowie, aktywność ta stanowi wartość nadrzędną, przez co typowe przeszkody (koszty, brak czasu, brak towarzystwa) tracą na znaczeniu. Uzyskane wyniki wpisują się w nurt badań nad motywacją i percepcją barier w turystyce górskiej, oparty na koncepcji czynników przyciągających i odpychających (*push and pull factors*). Zgodnie z ustaleniami Azmila i Marzuki (2015) oraz Bichlera i Petersa (2021), motywacja ambicjonalna, powiązana z potrzebą uznania, zwiększa wrażliwość na bariery zewnętrzne, społeczne i organizacyjne, co może obniżać satysfakcję oraz sprzyjać rezygnacji z aktywności. Jednocześnie istotna rola czynnika przyciągającego (*pull*) wskazuje, że wysoka jakość oferty, zaplecze techniczne oraz możliwości socjalizacji sprzyjają redukcji barier osobistych i społecznych, szczególnie wśród turystów nastawionych relacyjnie (przywiązują dużą wagę do jakości interakcji interpersonalnych). Odmienne motywacje wewnętrzne — emocjonalna, poznawcza oraz zdrowotna — charakteryzują się większą odpornością na bariery, przy czym motywacja zdrowotna pełni funkcję „supermotywatora”, czyniąc bariery zewnętrzne relatywnie nieistotnymi, co potwierdzają m.in. wyniki Molokaca i in. (2022). Silna potrzeba „ucieczki” oraz regeneracji sprzyja przełamywaniu barier indywidualnych, co znajduje odzwierciedlenie w ujemnej zależności między poziomem aktywności a percepcją barier osobistych.

Największą barierą utrudniającą lub uniemożliwiającą uczestnictwo w turystyce pieszej górskiej wśród osób zdobywających Koronę Gór Polski pozostawał brak czasu (jest barierą uniwersalną, brak różnic płci) oraz dostępność terenów uprawiania. Wyniki analizy wskazują, że spośród cech demograficznych wiek oraz doświadczenie turystyczne są najsilniejszymi determinantami percepcji barier, wykazując ujemne korelacje z większością badanych zmiennych, przy czym najsilniejsze korelacje dotyczą poczucia izolacji społecznej i barier finansowych. Wynik ten wskazuje na adaptacyjny charakter doświadczenia, które skutecznie niweluje subiektywne odczucie trudności logistyczno-ekonomicznych (starsi respondenci przypisują tym przeszkodom mniejszą wagę). W przypadku poziomu wykształcenia ujawniono niejednorodny charakter zależności. Osoby lepiej wykształcone

rzadziej postrzegały finanse jako problem (bariera kosztów), lecz częściej wskazywały na brak czasu na realizację pasji górskiej. Miejsce zamieszkania miało marginalny wpływ na percepcję barier, wykazując słabą korelację z dostępnością terenów uprawiania.

Uzyskane wyniki potwierdzają prawidłowość zaobserwowaną w literaturze przedmiotu i pozostają niezmiennie na przestrzeni ostatnich dekad. Zarazem w badaniach sprzed ćwierć wieku, jak choćby Zarzyckiego (2000, s. 248), jak i nowszych badaniach, w tym Korybut-Barskiej i in. (2013, s. 88) czy Zarzyckiego i Gruszki (2021, s. 80), największą barierą pozostaje brak czasu. Zwracają na to również uwagę Mróz i Rettinger (2015, s. 381), podkreślając, że problem braku wolnego czasu jest jednym z najczęściej wymienianych inhibitorów aktywności turystycznej. Należy również podkreślić, że w dotychczasowej literaturze przedmiotu bardzo często za główną barierę aktywności turystycznej uznawano czynnik ekonomiczny. Wyniki niniejszego badania, w którym aspekt finansowy odegrał rolę drugorzędną, wpisują się w szerszy trend obserwowany w literaturze przedmiotu na przestrzeni ostatnich dwóch dekad. Zestawienie dostępnych danych sugeruje wyraźną ewolucję barier w turystyce górskiej pieszej: systematyczny spadek znaczenia czynników ekonomicznych na rzecz deficytu czasu wolnego. Jeszcze w badaniach Zarzyckiego (2000, s. 248) bariery finansowe dominowały, wysokie koszty wskazywało wówczas ponad 50% respondentów. Sytuacja uległa jednak zmianie w kolejnych latach. Nowsze analizy Mróz i Rettinger (2015, s. 380) wykazały, że kwestie materialne zeszły na dalszy plan (16,9%), ustępując miejsca brakowi wolnego czasu (31,87%). Tendencję tę potwierdzają również badania Zarzyckiego i Gruszki (2021, s. 80), w których barierę kosztów koszt uczestnictwa wskazało 26,2% ankietowanych, stawiając ją na równi z barierą odległości (czas potrzebny na dojazd w góry). Mimo trudności w bezpośrednim porównaniu przytoczonych danych ze względu na różnice metodologiczne, wyłania się z nich spójny obraz zmian. Obserwujemy przesunięcie głównego ciężaru barier ze sfery materialnej (koszty) na sferę temporalną (dostępność czasu), co znajduje odzwierciedlenie również w wynikach niniejszej pracy. Należy jednak odnotować, że kobiety nadal w stopniu istotnie wyższym niż mężczyźni wskazują na ograniczenia finansowe oraz osobiste. W dostępnych badaniach, w tym m.in. Korybut-Barskiej i in. (2013, s. 92), barierę ekonomiczną wskazało 30% respondentek. Możemy domniemywać, że wynika to z generalnych trendów rozwojowych społeczeństwa polskiego.

6. Wnioski

Na podstawie uzyskanych wyników można sformułować następujące wnioski:

1. Badania wskazują na odwrót od zinstytucjonalizowanej edukacji turystycznej. Choć respondenci charakteryzowali się wysokim poziomem aktywności, zaledwie 10% z nich posiadało formalne przeszkolenie. Miejsce legitymacji i kursów (np. PTTK) zajęło nieformalne zdobywanie doświadczenia oraz gamifikacja, gdzie wyzwania typu KGP stają się głównym weryfikatorem umiejętności i formą kolekcjonowania osiągnięć.
2. Dominowały krótkie wyjazdy weekendowe (2–3 dni), organizowane najczęściej w gronie kolegów lub rodziny. Rola zewnętrznych organizatorów była marginalna. W odniesieniu do płci, kobiety częściej traktowały góry jako przestrzeń do budowania relacji rodzinnych, relaksu i preferowały dłuższe pobyty. Mężczyźni wyjeżdżali częściej, ale na krócej i wykazywali większą skłonność do samodzielnej organizacji oraz motywacji społecznej (integracja z grupą).
3. Głównym motywem wyjść w góry wśród osób zdobywających Koronę Gór Polski nie była chęć rywalizacji, lecz potrzeba regeneracji. Najwyżej ceniona była dyspozycja katartyczna (odreagowanie, wyciszenie) oraz poznawcza. Potrzeby ambicjonalne (wyczyn) mają relatywnie niskie znaczenie, a ich rola maleje wraz z wiekiem i rosnącym doświadczeniem turysty. Dla kobiet góry są częściej przestrzenią introspekcji, dla mężczyzn sferą budowania relacji społecznych.
4. Wyniki wskazują, że dyspozycje motywacyjne osób zdobywających Koronę Gór Polski ukierunkowane na cel zewnętrzny (ambicja, relacje) zwiększają wrażliwość na niedogodności organizacyjne, podczas gdy dyspozycje motywacyjne ukierunkowane na sam proces (emocje, poznanie) pomagają przezwyciężać wewnętrzne opory.
5. Badania potwierdzają niską skuteczność szkoły w rozwijaniu pasji do turystyki górskiej pieszej. Szkoła i środowisko lokalne zostały wskazane jako czynniki o najmniejszym wpływie na rozpoczęcie przygody z górami. Kluczową rolę w inicjacji odgrywają koledzy oraz rodzice. Wpływ rodziców jest szczególnie silny u kobiet oraz u młodszych pokoleń respondentów.
6. Brak czasu został zidentyfikowany jako najistotniejsza i najbardziej powszechna bariera uczestnictwa. Czynniki ekonomiczne, które dominowały w badaniach prowadzonych przed ćwierćwieczem, utraciły swoje dotychczasowe znaczenie. Wyjątek stanowią kobiety, które nadal częściej niż mężczyźni wskazują ograniczenia finansowe oraz przesłanki natury osobistej jako czynniki ograniczające ich aktywność.

7. Badania wykazały, że wiek i staż turystyczny działały jako czynniki niwelujące subiektywne odczucie barier (izolacji społecznej, kosztów). Ponadto wraz z wiekiem zmienia się profil motywacyjny — maleje nastawienie na wyczyn (ambicja), a rośnie znaczenie aspektów zdrowotnych.

Na zakończenie autorzy chcieli podkreślić, że projekt Korony Gór Polski posiada istotny potencjał do promocji turystyki górskiej pieszej i to zarazem wśród osób wywodzących się ze środowisk bliskich PTTK (potrzeby kolekcjonerskie, książeczka, odznaki), jak i młodzieży poszukującej nowoczesnych sposobów odkrywania gór (gamifikacja, wyzwania). Sama inicjatywa może również przeciwdziałać spadkowi zainteresowania wśród młodzieży i studentów zdobywaniem tradycyjnych odznak turystycznych — a tym samym powstrzymać postępujący proces spływania doświadczeń turystycznych i zubożania procesu wychowania do turystyki górskiej pieszej. Aby tak się stało, niezbędna jest aktywna rola rodziny jako pierwotnego otoczenia człowieka tworzącego wzorce spędzania czasu wolnego, ale także — a może przede wszystkim — szkoły prowadzącej ukierunkowany proces przygotowania do realizacji zainteresowań w wolnym czasie (w tym przypadku zdobywaniem Korony Gór Polski w ramach działalności Szkolnych Kół Krajoznawczo-Turystycznych).

7. Ograniczenia i kierunki dalszych badań

Ograniczenia badań obejmują zarówno ich zakres, jak i możliwości uogólnienia uzyskanych wyników. Osoby zdobywające Koronę Gór Polski stanowią specyficzny segment osób uprawiających turystykę pieszą górską i są najczęściej identyfikowane jako turyści kwalifikowani. W związku z tym, w oparciu o dotychczasowy dorobek literaturowy oraz własne doświadczenia badawcze, autorzy przyjęli założenie, że analizowana próba nie różni się istotnie od populacji osób zrzeszonych w Klubie Zdobywców Korony Gór Polski ani od osób zdobywających KGP poza strukturami klubowymi. Jednocześnie należy podkreślić, że próba ta nie jest reprezentatywna dla całej populacji osób uprawiających turystykę górską pieszą.

Mimo wskazanych ograniczeń, zaprezentowane wyniki i wnioski istotnie poszerzają ograniczony dotąd zasób danych empirycznych dotyczących badanego zagadnienia i mogą być z powodzeniem odnoszone do populacji turystów kwalifikowanych uprawiających turystykę pieszą górską. Opracowanie dostarcza tym samym wartościowych informacji zarówno badaczom, jak i praktykom, wspierając lepsze zrozumienie analizowanego zjawiska.

W przyszłych badaniach zasadne byłoby rozszerzenie zakresu analiz o dodatkowe grupy respondentów, co umożliwiłoby szersze uogólnienie wyników i pełniejsze uchwycenie zróżnicowania wśród wszystkich osób uprawiających turystykę górską pieszą. Ponadto, dla pogłębienia analizy, wskazane jest uzupełnienie badań ilościowych o wywiady z przedstawicielami różnych kategorii turystów, co pozwoliłoby na dalsze wzbogacenie materiału empirycznego.

Oświadczenie autora CRediT

konceptualizacja: **PP, KJ**; weryfikacja danych: **PP, KJ**; analiza formalna: **PP, KJ**; pozyskanie finansowania: **PP**; badanie: **KJ**; metodologia: **PP, KJ**; administracja projektem: **PP**; zasoby: **PP, KJ**; oprogramowanie: **PP, KJ**; nadzór: **PP**; walidacja: **PP**; wizualizacja: **PP**; pisanie — wersja wstępna: **PP**; pisanie i redakcja — wersja ostateczna: **PP**.

Autorzy przeczytali i zgodzili się na opublikowaną wersję manuskryptu.

Bibliografia

- Azmil, N., & Marzuki, A. (2015). Tourist motivation in highland destination: Case study in Penang Hill, Malaysia. *Tourismos*, 10(2), 41–78.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Prentice Hall.
- Baniya, R., Thapa, B., & Paudyal, R. (2021). Motive-based segmentation of international tourists at Gaurishankar Conservation Area, Nepal. *Journal of Mountain Science*, 18, 205–218. <https://doi.org/10.1007/s11629-020-6179-z>
- Beedie, P., & Hudson, S. (2003). Emergence of mountain-based adventure tourism. *Annals of Tourism Research*, 30(3), 625–643. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(03\)00043-4](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(03)00043-4)
- Bichler, B.F., & Peters M. (2021). Soft adventure motivation: an exploratory study of hiking tourism. *Tourism Review*, 76(2), 473–488. <https://doi.org/10.1108/TR-10-2019-0403>
- Driver, B., Brown, P.J., Stankey, G.H., & Gregoire, T.G. (1987). The ros Planning System. Evolution, Basic Concepts and Research Needed. *Leisure Sciences*, 9, 201–212. <https://doi.org/10.1080/01490408709512160>
- Dziubiński, Z. (2009). Socjalizacja przez turystykę — próba socjologicznego ujęcia. W: Dąbrowski, A., & Rowiński, R. (red.), *Wychowawcze wartości turystyki i rekreacji* (s. 35–45). AWF w Warszawie.
- Ewert, A., & Hollenhorst, S. (1989). Testing the Adventure Model. Empirical Support for a Model of Risk Recreation Participation. *Journal of Leisure Research*, 21(2), 124–139. <https://doi.org/10.1080/00222216.1989.11969794>
- Fąk, T., & Jarecka P. (2014). Czynniki warunkujące uprawianie górskiej turystyki kwalifikowanej w subregionie Karkonoszy i Gór Iżerskich na podstawie opinii badanych turystów. W: P. Zarzycki (red.), *Wybrane aspekty górskiej aktywności ruchowej w Polsce i na świecie* (s. 163–170). AWF we Wrocławiu.
- Fenczyn, J., & Mrozowicz, K. (2002). Motywy uprawiania turystyki górskiej przez studentów wyższych uczelni Krakowa. *Kultura Fizyczna*, 5–6, s. 8–13.
- Giachino, C., Truant, E., & Bonadonna, A. (2019). Mountain tourism and motivation: millennial students seasonal preferences. *Current Issues in Tourism*, 23(19), 2461–2475. <https://doi.org/10.1080/13683500.2019.1653831>

- Gracz, J. (2014). Efekt socjalizacyjny w rekreacyjnej aktywności górskiej — model regulacyjny. W: P. Zarzycki (red.), *Wybrane aspekty górskiej aktywności ruchowej w Polsce i na świecie* (s. 6–12). AWF we Wrocławiu.
- Grobelny, J., Wiesner, W., & Zarzycki, P. (2010). Walory turystyczne gór w opinii pieszych turystów sudeckich. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne Problemy Usług*, 52, s. 321–329.
- Hauzner, J., Kozioł, K., & Dębska, I. (2024). Measurement and Verification of Selected Peaks in the “New Crown of Polish Mountains” for Investigating the Accuracy of LiDAR Point Clouds. *Geoinformatica Polonica*, 23, 77–89. <https://doi.org/10.4467/21995923GP.24.006.20473>
- Hultsman, W. (1993). The Influence of others as a barrier to recreation participation among early adolescents. *Journal of Leisure Research*, 25(2), 150–164.
- Hyt, E., & Stasiak, A. (2023). The influence of the Crown of Polish Mountains on the attitudes of its ascensionists. *Miscellanea Geographica — Regional Studies on Development*, 27(1), 26–39. <https://doi.org/10.2478/mgrsd-2023-0002>
- Iso-Ahola, S. (1980). *The Social Psychology of Leisure and Recreation*. W.C. Brown.
- Jabłonkowska, J. (2014). Turystyka górską w świadomości młodych wrocławian a strategiczne modele zarządzania subregionami Dolnego Śląska. *Rozprawy Naukowe Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu*, 47, 4–12.
- Jackson, E.J. (1993). Recognizing patterns of leisure constraints. Result from alternative analyses. *Journal of Leisure Research*, 25(2), 129–149. <https://doi.org/10.1080/00222216.1993.11969914>
- Kondracki, J. (1998). *Geografia regionalna Polski*. Warszawa. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Korybut-Barska, A., Grobelny, J., Zarzycki, P., & Biliński, W. (2013). Piesza turystyka górską wśród studentek Uniwersytetu Wrocławskiego. W: P. Zarzycki, & J. Grobelny (red.), *Aktywność ruchowa na obszarach górskich Polski i świata* AWF we Wrocławiu (s. 83–99). AWF we Wrocławiu.
- Krzesiwo, K., Ziółkowska-Weiss, K., & Żemła, M. (2018). Atrakcyjność wybranych państw Europy Środkowej pod kątem uprawiania sportów zimowych i pieszej turystyki górskiej. *Turyzm*, 28(1), 35–41. <https://doi.org/10.18778/0867-5856.28.1.04>
- Lewandowski, W., & Więckowski, M. (1998). Korona Gór Polski. *Beskid*, 1(32), 10–11.
- Luberda, M. (2014). Turystyka na terenie Gorczańskiego Parku Narodowego — doniesienie z badań. W: P. Zarzycki (red.), *Wybrane aspekty górskiej aktywności ruchowej w Polsce i na świecie* (s. 74–87). AWF we Wrocławiu.
- Mokras-Grabowska, J. (2016). Turystyka piesza górską w Tatrzańskim Parku Narodowym. *Turyzm*, 26(1), 73–81. <https://doi.org/10.18778/0867-5856.26.1.08>
- Mokras-Grabowska, J., & Tanaś, S. (2018). Mit elitarności w turystyce kwalifikowanej. Przykład Tatrzańskiego Parku Narodowego. W: E. Grzęda (red.), *Góry — Literatura — Kultura* (t. 11, s. 317–330). Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego. <https://doi.org/10.19195/2084-4107.11.21>
- Molokac, M., Hlavacova J., Tometzova D., & Liptakova E. (2022). The Preference Analysis for Hikers' Choice of Hiking Trail. *Sustainability*, 14, 6795. <https://doi.org/10.3390/su14116795>
- Mróz, F., & Rettinger, R. (2015). Turystyka aktywna a spędzanie czasu wolnego przez studentów kierunku „turystyka i rekreacja” wybranych szkół wyższych w Małopolsce. W: A. Stasiak, J. Śledzińska, & B. Włodarczyk (red.), *Wczoraj, dziś i jutro turystyki aktywnej i specjalistycznej* (s. 373–386). PTTK w Warszawie.
- Niekurzak, Z. (2023). Postrzeganie turystyki górskiej jako jednego ze sposobów aktywnego wypoczynku rodzin z dziećmi z Jelcza-Laskowic. W: P. Zarzycki (red.), *Górska aktywność ruchowa człowieka — wybrane problemy badawcze* (s. 49–62). AWF we Wrocławiu.
- Opaska, K. (2020). Znajomość działalności Klubu Zdobywców Korony Gór Polski wśród studentów turystyki i rekreacji w Poznaniu. W: T. Wysoczański (red.), *Nauka, Badania i Doniesienia Naukowe. Nauki humanistyczne i społeczne*. Cz. I: Idea Knowledge Future, 123–131.
- Rogowski, M. (2017). Mountain hiking in the Stołowe Mountains National Park. *Tourism*, 27(2), 89–97. <https://doi.org/10.1515/tour-2017-0017>

- Ryan, C. (1998). Application of Leisure Motivation Scale to Tourism. *Annals of Tourism Research*, 25(1), 169–184. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(97\)00066-2](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(97)00066-2)
- Solon, J., Borzyszkowski, J., Bidłasik, M., Richling, A., Badora, K., Balon, J., Myga-Piątek, U., Nita, J. i in. (2018). Physico-geographical mesoregions of Poland: Verification and adjustment of boundaries on the basis of contemporary spatial data. *Geographia Polonica*, 91(2), 143–170. <https://doi.org/10.7163/GPol.0115>
- Szczepanowska, E., Pławińska, L., & Łozińska, L. (2013). Możliwości turystyczno-rekreacyjne spędzania czasu wolnego w Polskich Tatrach Wysokich. W: P. Zarzycki, & J. Grobelny (red.), *Aktywność ruchowa na obszarach górskich Polski i świata* (s. 28–42). AWF we Wrocławiu.
- Toczek-Werner, S. (2004). Trendy obserwowane w rekreacji na świeżym powietrzu. W: J. Wyrzykowski, & K. Klementowski (red.), *Współczesne tendencje w turystyce i rekreacji* (s. 105–112). AWF we Wrocławiu.
- Umiastowska, D. (2021). Plusy i minusy aktywności fizycznej w górach w świetle dotychczasowych badań. *Studia i Monografie AWF we Wrocławiu*, 141, 6–16
- Umiastowska, D., & Kisiel, M. (2019). Podejmowanie uczestnictwa w turystyce górskiej przez mieszkańców województwa zachodniopomorskiego. *Folia Turistica*, 52, 59–78. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0013.2642>
- Umiastowska, D., Pławińska, L., & Umiastowska, M. (2013). Obszary górskie jako miejsce aktywności ruchowej młodzieży. W: P. Zarzycki, & J. Grobelny (red.), *Aktywność ruchowa na obszarach górskich Polski i świata* (s. 16–27). AWF we Wrocławiu.
- Winiarski, R. (1991). *Motywacja aktywności rekreacyjnej człowieka: założenia teoretyczno-metodologiczne oraz wyniki badań*. AWF w Krakowie.
- Winiarski, R. (1995). *Aktywność sportowa młodzieży: geneza — struktura — uwarunkowania*. AWF w Krakowie.
- Zarzycki, P. (2000). Współczesna piesza turystyka górską w świetle badań. W: J. Wyrzykowski (red.), *Studia nad czasem wolnym mieszkańców dużych miast Polski i jego wykorzystaniem na rekreację ruchową i turystykę* (s. 239–253). AWF we Wrocławiu.
- Zarzycki, P., & Gruszka, I. (2021). Zainteresowanie pieszą turystyką górską wśród studentów Wyższej Szkoły Handlowej we Wrocławiu. *Studia i Monografie AWF we Wrocławiu*, 141, 71–82.
- Zarzycki, P., Sokoliński, G., Luchowski, A. (2023). Ruch turystyczny w Szklarskiej Porębie w latach 2019–2020 — efekt pandemii. *Studia i Monografie AWF we Wrocławiu*, 145, 179–192.
- Zawadka, J., & Wiśniewska, A. (2023). Popularność pieszej turystyki górskiej wśród studentów sggw w Warszawie. *Turystyka i Rozwój Regionalny*, 19, 139–150. <https://doi.org/10.22630/TIRR.2023.19.13>

Selected Determinants of Mountain Hiking Tourism Involving the Crown of Polish Mountains

Abstract. The purpose of this study was to identify factors affecting the activity of mountain hikers pursuing the Crown of Polish Mountains and to assess the extent to which their activity was correlated with various demographic variables. The authors examined factors of initiation, motivational dispositions, participation barriers, the level of participation, and trip organization methods. Data from 1978 respondents were collected using an online questionnaire that could be accessed via social media between January and March 2024. Statistical analysis involved, among others, the Mann-Whitney U tests and Spearman correlations. The results indicate that respondents tended to visit the mountains sporadically (1–2 times a year), most often at weekends, in informal family or social groups. The main agents of socialization initiating interest in mountain hiking are peers and parents, while school education plays a marginal role. Motivational dispositions are dominated by the cathartic function and knowledge seeking behaviour, with a clear difference between the sexes:

women tend to seek relaxation, whereas men look for social relations. As for participation barriers, the lack of time poses a greater obstacle than financial limitations. The presence of extrinsic motivation (ambition-related, social) is found to be associated with a higher perception of organizational barriers, while intrinsic motivation (knowledge seeking, emotional) facilitates the process of overcoming personal barriers.

Keywords: mountain hiking, determinants, Crown of Polish Mountains

Copyright and license. This article is published under the terms of the Creative Commons Attribution — NoDerivates 4.0 International (CC BY-ND 4.0) License, <https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>